

สังคมโลก : มุมมองเชิงปฏิพัทธ์การศึกษาตลอดชีวิต
(Global Society : Interactive View on Life-long Education)

ธงชัย สมบูรณ์ / Thonchai Somboon
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

Received : January 23, 2024

Received : June 19, 2024

Accepted : June 25, 2024

บทคัดย่อ

สังคมโลกให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เพราะถือว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเจริญงอกงาม การศึกษาไม่เพียงแต่มีบทบาทในการพัฒนาผู้คนในรัฐชาติให้อ่านออกเขียนได้ แต่ยังพัฒนาคุณภาพชีวิต ทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมวัฒนธรรมเพื่อความสุขสภาพที่ยั่งยืน การศึกษาของสังคมโลก แบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Informal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Non-formal Education) หรือการศึกษาส่วนบุคคล (Personal Education) ซึ่งทั้ง สามระบบ คือ อริยทรัพย์ของมวลมนุษยชาติ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นอีกหนึ่งแบบแผนของการศึกษา ที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้คนเกิดการเรียนรู้อย่างไม่หยุดนิ่ง ด้วยเหตุนี้สังคมโลกจึงให้มุมมองร่วมกันถึงความสำคัญ ของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นขุมทรัพย์แห่งการเรียนรู้ เป็นเส้นทางอันศักดิ์สิทธิ์ในการพัฒนาองค์กรวม จึงได้ มีการบัญญัติไว้ในข้อกฎหมายหรือพระราชบัญญัติ และในหลายรัฐชาติกำหนดให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็น วาระแห่งชาติด้วย

คำสำคัญ : สังคมโลก, มุมมองเชิงปฏิพัทธ์, การศึกษาตลอดชีวิต

Abstract

In the present and as general known, global society plays the great attention to educational orientation which is the important tool of national prosperity development. Functionally education has proclaimed not only in the ogle of literacy but also focuses in every sphere of development such as politic, economic and socio-cultural for the total happiness and sustainability. Education is classified into 3 types namely; formal education, informal education and non-formal education or personal education but thosr are the great property of humanity. Life-long education is one of educational pattern which is fruitful of unfrozen learning

prominently. As mentioned already, interactive view of global society has the realized consensus that life-long education is the treasury of learning, is the scared path of total development. All nations views has projected that life-long education is meaningful proclaimed on the national act and gazette in every nations.

Keywords : Global Society, Interactive View, Life-ling Education

บทนำ

หลังจากเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ลงในปี ค.ศ. 1945 องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ที่ได้ประกาศให้การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Basic right) ของมวลหมู่มนุษยชาติ และให้ความสำคัญแก่สิทธิทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากมาตราที่ 26 ของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานตามปฏิญญาสากล (Universal Declaration of Human Right) ดังข้อความที่ว่า

1. บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาและเป็นเป็นการจัดให้ฟรี อย่างน้อยสุดให้ได้รับการศึกษาในประถมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นพื้นฐานของการจัดการศึกษา ทั้งนี้การประถมศึกษาควรเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนการศึกษาทางด้านเทคนิคและวิชาชีพเป็นการศึกษาที่จะต้องจัดมีขึ้นโดยทั่วไป สำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรเปิดโอกาสให้กับทุกคนเท่ากันตามความสามารถ

2. การศึกษาควรมุ่งพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ การเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล ทั้งนี้การศึกษามุ่งเสริมความเข้าใจ ความอดทน และมีมิตรภาพในระหว่างชาติ กลุ่มเชื้อชาติหรือกลุ่มศาสนา และจะมุ่งส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ

3. ผู้ปกครองมีสิทธิก่อนผู้อื่นสำหรับการเลือกชนิดของการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตน (<https://www.equalityhumanrights.com/en/human-rights/what-are-human-rights> สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2564)

จากผลการประกาศสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติ ทำให้ทุกรัฐชาติให้ความสำคัญทางการศึกษามากขึ้นทั้งในระบบโรงเรียน ระบบนอกโรงเรียน และระบบตามอัธยาศัย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสังคมโลกมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การศึกษาคือฐานรากของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน และการพัฒนาความมั่นคงได้เป็นอย่างดี

UNESCO : ฐานคิดการศึกษาของสังคมโลก

แนวทางการจัดการศึกษาของสังคมโลกภายใต้ฐานคิดขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งได้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งได้ข้อสรุปแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ภายใต้รายงานเรื่องการเรียนรู้ชุมชนทรัพย์

ในตน (Learning : The Treasure Within) เรียกว่าสี่เสาหลักทางการศึกษา (The Four Pillars of Education) ซึ่งมีแนวทางการจัดการศึกษาของมนุษยชาติ 4 เสาหลัก ดังนี้

1. การจัดการศึกษาเพื่อรู้ (Learning to Know) หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึกสติ สมาธิ ความจำ ความคิด ผสมผสานความรู้ ทัวไป เพียงพอเข้ากับโอกาสที่จะศึกษาบางวิชาอย่างละเอียดลึกซึ้ง การเรียนเพื่อรู้นี้ มีหมายรวมถึง การฝึกฝนในวิธีเรียนรู้เพื่อจะให้ประโยชน์จากการศึกษาไปจนตลอดชีวิต

2. การจัดการศึกษาเพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to Do) หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนาความสามารถ และความชำนาญ รวมทั้งสมรรถนะทางด้านวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะ ปรับประยุกต์องค์ความรู้ ไปสู่การปฏิบัติงานและอาชีพได้อย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนการสอนบูรณาการระหว่างความรู้ ภาควิชาปฏิบัติ และการฝึกปฏิบัติงานที่เน้นประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน

3. การศึกษาเพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข มีความตระหนักในการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน มีความเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อของแต่ละบุคคลในสังคม เรียนรู้วิถีแก้ไขปัญหาคัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยชี้ให้เห็นถึงความ หลากหลายในสังคมโลก การเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ความเข้าใจระหว่างชาติ (International understanding) และการสร้างสันติภาพเป็นสิ่งที่ตั้งเป้าหมายสำหรับมนุษยชาติ

4. การศึกษาเพื่อชีวิต (Learning to Be) หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนในทุกด้านทั้งจิตใจ ร่างกาย และสติปัญญา ให้ความสำคัญกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม ศีลธรรม สามารถปรับตัว และปรับปรุงบุคลิกภาพของตน เข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถดำเนินงานต่างๆ ได้โดยอิสระเสรียิ่งขึ้น มีดุลยพินิจ และความรับผิดชอบต่อตนเอง ทั้งนี้การศึกษาจะต้องไม่ละเลยในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านใด ด้านหนึ่งเป็นเด็ดขาด เช่น ความจำ การใช้เหตุผล ความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถนะทางร่างกายและทักษะ ในด้านการสื่อสารกับผู้อื่น (Jacques Delores, 1996 : 37 อ้างถึงใน ธงชัย สมบูรณ์, 2564)

จะเห็นได้ว่า สี่เสาหลักเพื่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญมากในฐานะที่เป็นแก่น แนวทางการจัดการศึกษามนุษยชาติในทุกระดับ ฉะนั้นหน่วยงานทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องใช้เป็นกรอบในการวางแผน การดำเนินการ รวมทั้งจัดการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีการคิดที่เป็นระบบ มีจิตสาธารณะและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งคุณลักษณะนี้ จำเป็นอย่างยิ่งต่อดำรงชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต

การศึกษาตลอดชีวิต : มุมมองเชิงปฏิบัติของสังคมโลก

การศึกษาแต่ละระบบนั้น จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ฐานคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่สังคมโลก มีมุมมองเชิงปฏิบัติร่วมกันจะมีลักษณะชัดเจน ดังนี้

1. มีลักษณะยืดหยุ่น การจัดการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียนที่จะใช้ระยะเวลาอย่างน้อยในการค้นหาข้อความรู้นั้นๆ
2. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สามารถสนองต่อความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียนได้ทุกเพศทุกวัย
3. ลักษณะของหลักสูตรหรือโปรแกรมการศึกษาส่วนมาก เน้นวิชาชีพ (Vocational-based oriented) และการอ่านออกเขียนได้ (Literacy)
4. มีการผสมผสาน บูรณาการทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวันและการดำรงชีวิต
5. ระยะเวลาเรียนของการศึกษาตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งหมดอายุขัย
6. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสามัญสำนึกพื้นฐาน (Common sense) ของมวลมนุษยชาติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง
7. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นอีกหนึ่งลักษณะของการส่งเสริมความเสมอภาคให้กับผู้เรียน

องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตจะประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่ชัดเจน จึงจะทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จาก Henschke, A.J. (2011) ได้พัฒนาตัวชี้วัดสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher Education Institution) ขึ้นมาครอบคลุมมิติของการวัด 7 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

1. โครงสร้างโดยรวม (Overarching Framework) เป็นการจัดให้มีเนื้อหาเพื่ออำนวยความสะดวกให้สถาบันการศึกษาดำเนินงานในลักษณะสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. หุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์และการเชื่อมโยง (Strategic Partnerships and Linkages) ประกอบด้วยหุ้นส่วนต่างๆ ส่วนจากสังคมและจากสถาบันต่างๆ ทั้งที่อยู่ในสถาบันและภายนอกสถาบัน
3. การวิจัย (Research) เป็นการหาข้อมูลใหม่ เพื่อการพัฒนา และเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพ
4. การสอนและกระบวนการเรียนรู้ (The Teaching and Learning Process) การจัดการเรียนรู้ต้องสนับสนุนให้มีการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง (Self- directed learning) การเข้าถึงข้อความรู้และเหตุการณ์ในชีวิตจริง

5. นโยบายการบริหารและกลไกการบริหาร (Administration Policies and Mechanisms) เพื่อให้บริการแก่ผู้เรียนรู้ โดยเป็นลำดับความสำคัญที่สุดในการบริหารของสถาบัน

6. ระบบการสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System) เพื่อเป็นระบบช่วยการตัดสินใจเพื่อจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบัน

7. ระบบการสนับสนุนนักศึกษาและการให้บริการ (Student Support System and Services) สถาบันการศึกษาจะต้องจัดให้มีบริการแก่ผู้เรียนรู้แบบกัลยาณมิตร จัดการเรียนรู้ในเวลาที่เหมาะสมกับตารางเวลาของผู้เรียน ทั้งนี้จะต้องให้ผู้เรียนมีอิสระของการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย

นอกจากนี้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในขอบเขตอุดมศึกษาในประเทศไทย ซึ่งจากรายงานการวิจัยของนิตยา สำเร็จผล (2547) เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในขอบเขตอุดมศึกษาในประเทศไทยพบว่า ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย 15 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ภูมิหลังผู้เรียน 2) ผู้สอน 3) ผู้บริหาร 4) บุคลากรสนับสนุน 5) การจัดการเรียนรู้ 6) การประเมินการเรียนการสอน 7) นโยบายและกลไกการบริหาร 8) การจัดหลักสูตร 9) การสนับสนุนให้บริการการเรียนรู้แก่ผู้เรียนผู้สอน 10) คุณลักษณะของผู้เรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต 11) เจตคติต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต 12) ทักษะและความสามารถในการเรียนรู้ 13) ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต 14) การจัดโอกาสและกิจกรรมการเรียนรู้ และ 15) คุณภาพของการจัดโอกาสการเรียนรู้ รวมเป็นตัวบ่งชี้ทั้งสิ้น 100 ตัวบ่งชี้

สุวธิดา จรุงเกียรติกุล (2557) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

1. บุคคลแห่งการเรียนรู้หรือผู้เรียนรู้ คือ บุคคลที่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและการเรียนรู้ ใฝ่รู้ มีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ในสังคม และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา โดยใช้ความรู้ที่ถูกต้อง และเหมาะสม

2. ผู้จัดการเรียนรู้ คือ สถาบันครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนาที่มีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน แล้วใช้ศักยภาพที่มีจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. แหล่งเรียนรู้ คือ สถานที่สำหรับการศึกษาเรียนรู้ให้บริการความรู้ที่หลากหลาย ตั้งอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ต้องการได้ทันที

4. องค์ความรู้ คือ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของประชาชน เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพอนามัย

5. กิจกรรมการเรียนรู้ คือ กิจกรรมในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย เช่น การเรียนรู้จากผู้รู้ สื่อ นิทรรศการ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น เรียนรู้จากการปฏิบัติจนเห็นจริง เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยสื่อประเภทต่างๆ

6. บรรยากาศการเรียนรู้ คือ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการประชาสัมพันธ์ การนำเสนอผลงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล และกลุ่มบุคคลตลอดเวลา

7. เครือข่ายการเรียนรู้ คือ ปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล กลุ่มสนใจ นายจ้าง หน่วยงานและสถาบันต่างๆ ร่วมมือในลักษณะหุ้นส่วนการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นองค์รวม อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนในสังคม

8. การจัดการความรู้ คือ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้กลไกการถ่ายทอดความรู้ ระบบการบริหารจัดการ และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ กระตุ้นการใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาของตนเอง ครอบครัว องค์กรและชุมชน

9. องค์กรแห่งการเรียนรู้ คือ หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของเอกชน และภาคประชาชนทุกกลุ่มควรมีบทบาทเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ และจัดกิจกรรมบริการความรู้สู่ชุมชน

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบเสริมอื่นๆ ในสังคม ได้แก่ ขนาดชุมชน ลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ชุมชน เช่น ขนบ จารีต วัฒนธรรม ระบบความใกล้ชิดของผู้คนกับชุมชน การกำหนดเป้าหมายและเจตนารมณ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบและตัวชี้ของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น จะมีลักษณะที่เป็นทั้งปัจจัยหลักและปัจจัยตั้ง เพื่อให้ทั้งผู้บริหารจัดการการศึกษาตลอดชีวิต และผู้เรียนมีความสุขในการแสพข้อความรู้ต่างๆ

ภาพฉายเชิงอนาคตของการศึกษาตลอดชีวิตของสังคมโลก

อนาคตเป็นสิ่งที่ทุกสังคมให้ความคาดหวังว่าจะต้องดีกว่าปัจจุบัน ภาพฉายเชิงอนาคตส่วนมากสามารถเกิดขึ้นได้ในสองลักษณะ คือ ดีขึ้นกว่าเดิม หรืออาจจะไม่ดีเท่ากับปัจจุบันก็ได้ อนาคตของสังคมที่ดี ย่อมเกิดจากการกระทำของผู้คนในสังคมทั้งหมด รวมทั้งจิตกรการบริหารจัดการของผู้นำด้วย ดังนั้นผู้นำของสังคมจะต้องมีการวางแผนการศึกษาในทุกระบบ ทุกระดับที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ให้มีความชัดเจน มีกระบวนการในการสร้างสรรค์ การศึกษาตลอดชีวิตที่ถูกต้องนั้น คือ การทำให้สังคมมีสถานะที่ดีงามในอนาคตได้อย่างมั่นคง มองภาพฉายเชิงอนาคตของการศึกษาตลอดชีวิตที่จะเกิดขึ้นกับความผันผวนและความไม่แน่นอนดังกล่าวทั้งหลายนี้ การศึกษาตลอดชีวิตต้องสร้างจุดยืนและสามารถนำพาให้ผู้คนที่อยู่ในสังคมสู่ความปกติได้อย่างรวดเร็ว ความผันผวนมีสาเหตุจากหลายประการ แต่ปัญหาที่มาจากสาเหตุต่างๆ นั้น จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างมีระบบ ถึงจะทำให้ปัญหานี้หมดไปได้

1. การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์มีในทุกกระบวน การจัดการเรียนไม่สามารถปฏิเสธการศึกษาแบบใหม่ได้ เพราะผลมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การคุกคามของโรคระบาด การไหลบ่าของเทคโนโลยีและความผันผวนของกระแสสังคมโลก ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ห้ามยึดจำนวนหน่วยการเรียนรู้เป็นสรณะ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ครูผู้สอนจะต้องสร้างหรือกระตุ้น (Inspire) ให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนในแต่ละคาบของการเรียนโดยวิธีการอะไรก็ได้ เมื่อใดที่ผู้เรียนรู้สึกละเลยสิ่งที่พวกเขา/เธอรับนั้น ไม่ใช่การยึดเยียด ผู้เรียนจะกระตือรือร้นเข้ามาเรียนเอง

2. การศึกษาต้องมีการบริหารจัดการเชิงรุก ที่ผ่านมากการศึกษาของประเทศไทยยังอยู่ในกรอบของการลอกเลียนแบบจากต่างประเทศ การบริหารจัดการเชิงรุกนั้น ต้องสร้างนโยบายของประเทศไทยที่ชัดเจนและต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายแบบ “ตามใจชอบ” หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลจะต้องมีลักษณะเป็นของตนเอง แต่ทั้งนี้จะต้องมีการพิจารณาถึงการศึกษาที่สังคมโลกร่วมด้วย ผู้เขียนมองว่าภายใต้ฐานคติการจัดการศึกษาแบบ Productive Education ที่รัฐจะต้องหยิบมาเป็นวาระพิจารณาเร่งด่วนกับประเทศไทยต้องเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าสู่สถานะที่จะถูกจ้างงานมากที่สุด (Employability) การศึกษาของประเทศไทยในอนาคตจะต้องฝึกปรือให้ผู้เรียนมีทักษะอย่างน้อย 4 ด้าน คือ การเรียนรู้เพื่อการใฝ่รู้ (Learning to learn) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Effective Communication) การทำงานร่วมกับคนอื่น (Corporate team work) และการจัดการกับปัญหา (Problem-solving and management)

3. ผู้นำทางการศึกษาจะต้องเข้าใจและลุ่มลึกกับการจัดการศึกษาของสังคมโลกเพื่อนำมาศึกษาและปรับให้เหมาะสมกับสังคมของตนเอง เพราะสังคมโลกก็มีความผันผวนเช่นกัน การบริหารจัดการจากประเทศที่ประสบผลสำเร็จจะทำให้ไม่เกิดความยุ่งยากเพราะมีต้นแบบที่ดี เพียงแต่มาถนอมสร้าง “การต่อยอด” จะเป็นการประหยัดในหลายมุมมอง เช่น ประหยัดเวลา ประหยัดงบประมาณที่จะมีการจัดตั้งกรรมการเฉพาะขึ้นมาทำงาน และที่สำคัญเป็นการบริหารจัดการที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

4. จะต้องเอื้ออำนวยให้มีลักษณะการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง สอนกันเอง เรียนจากเทคโนโลยี ทุกที่สามารถเป็นสถานที่ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ “ฉันจะเรียนอย่างไรและที่ไหนก็ได้”

5. ภาพฉายเชิงอนาคตภายใต้วาทกรรม “ใครใคร่ทำ” การศึกษาของประเทศไทยต้องให้สถานศึกษาแต่ละแห่ง มีอิสระในการบริหารจัดการตนเองได้มากขึ้น (Privatization/ Autonomy) สถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของตนได้ หากพิจารณาถึงปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ของแต่ละแห่งได้ถือว่าเป็นแนวทางในการนำพานั้น ดูเหมือนจะเป็นการขีดเขียนที่สวยงาม แต่ปราศจากจิตวิญญาณของผู้ขีดเขียน

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะประสบปัญหาความผันผวนที่เกิด แกนกลางของการศึกษาของประเทศไทยนั้นจะต้องมีการบ่มเพาะความเป็นไทยให้กับผู้เรียน มีการพัฒนาผู้เรียนให้เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง รับผิดชอบต่อสังคมได้เป็นอย่างดี การศึกษาต้องมีมิติทัศน์ในการสร้างสรรค์ประเทศไทยเพื่อความทันสมัยและความยั่งยืน และที่ขาดไม่ได้ นั่น คือ การศึกษาต้องสอนให้สำนึกในความเป็นมนุษยชาติ รู้จักปรับตัว ค้นคว้าเรียนรู้ตลอดเวลา

สุดท้ายผู้คนในรัฐชาติจะมีความพร้อมในการ “รับมือ” กับสิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์และไม่เกิดการช็อกในทางพัฒนาในอย่างแน่นอน

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นผลผลิตทางสังคมประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจะนำความเจริญงอกงามให้กับบุคคลและสังคมได้ บุคคลที่ได้รับการศึกษาดี มิได้หมายความว่าประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตในทุกด้าน แต่ทั้งนี้หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งซึ่งจะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตสามารถช่วยนำพาชีวิตให้มีความปกติสุขได้ แต่บ่อยครั้งที่สังคมพบว่า ผู้คนที่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมีลักษณะนิสัยที่เอารัดเอาเปรียบทางสังคมมากกว่าบุคคลอื่น สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจของการศึกษาที่ถูกสร้างและนำมาใช้ในทางที่ไม่เป็นมรรคผลต่อการพัฒนา ในทางกลับกันอาจกลายเป็นเส้นทางที่นำมาซึ่งความเสื่อมของชาติได้เ็นที่สุด

การศึกษาตลอดชีวิต : มุมมองและการจัดการของบางประเทศในยุโรป

ประเทศในยุโรปจะให้ความสำคัญกับการศึกษาในทุกระบบเป็นอย่างมาก รวมทั้งการศึกษาตลอดชีวิตด้วยเพราะรัฐบาลถือว่า การจัดการศึกษาที่ดีจะช่วยให้การพัฒนาประเทศเป็นไปได้อย่างราบรื่น มั่นคง และจะทำให้ผู้คนในรัฐชาติมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้เขียนขอฉายภาพการศึกษาตลอดชีวิตของสามประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี และประเทศออสเตรเลีย

การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศหนึ่งที่มีแผนการสร้างสรรค์สังคมการเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องเป็นอย่างมาก และมีระบบแบบแผนที่ดี จะเห็นได้ว่าในปี 2540 ได้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาต่อเนื่องและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ได้จัดทำแนวทางการศึกษาชื่อว่า Learning for the Twenty-First Century โดยมีข้อเสนอแนะให้พัฒนาวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ของประชาชนชาวอังกฤษทั่วประเทศ และมีโครงการหลัก 4 โครงการ ที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ โครงการข้อตกลงใหม่ โครงการมหาวิทยาลัยอุตสาหกรรม โครงการเปิดบัญชีการเรียนรู้ส่วนบุคคล และโครงการจัดสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แห่งชาติ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย มี 10 ประการ ดังนี้

1. การวางกรอบงานในเชิงยุทธศาสตร์
2. การปฏิวัติเจตคติ
3. การขยายขอบเขตการเข้ามามีส่วนร่วมและผลสัมฤทธิ์ให้กว้างไกล
4. ความสำคัญของบ้าน ชุมชน และสถานประกอบการ
5. การปรับระบบระเบียบให้เรียบง่ายและการบูรณาการ
6. การประสานแผน หุ้นส่วน และความร่วมแรงร่วมใจ

7. การเข้าถึงสารสนเทศคำปรึกษาและการแนะแนว
8. ความถูกต้องของข้อมูลเป้าหมายและมาตรฐาน
9. การพัฒนาเทคโนโลยีในการสื่อสารและการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร
10. การจัดสรรเงินทุนกับการใช้จ่าย

ประเทศอังกฤษได้นำนวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบใหม่เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เช่น นำแนวคิดระบบบัญชีการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Individual Learning Accounts) นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมเงินอุดหนุนรายบุคคลมาให้ เช่น รัฐอิงค์แลนด์ (England) นำเงินจากจากสภาฝึกอบรมและรัฐวิสาหกิจ (Training and Enterprise Councils, TECs) ซึ่งเคยให้เงินอุดหนุนแก่บุคคลจำนวน 25 ปอนด์ เพิ่มขึ้นเป็น 150 ปอนด์ สำหรับบุคคลอายุ 19 ปีขึ้นไป (Department of Education and Skills, 2002 อ้างใน ธงชัย สมบูรณ์, 2564) เพื่อให้เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้มีโอกาสเลือกเรียน วางแผน จัดการการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนชาวอังกฤษไม่ใช้การเรียนรู้อันในระบบโรงเรียนเท่านั้นที่ได้เงินอุดหนุนจากรัฐ ชาวอังกฤษส่งเสริมให้นายจ้างสถานประกอบการ บริษัทหันมาบริจาคเงินทุนเพื่อพัฒนาบุคลากรของตนเองในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสนับสนุนให้บุคคลหันมาลงทะเบียนเข้าโครงการโดยมีส่วนร่วมลดการลงทุน ในการเรียนรู้ของบุคลากรเป็นแรงจูงใจให้คนมาเรียนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานวัยทำงานที่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี ได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนให้สูงขึ้น

กล่าวโดยสรุปการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอังกฤษนั้น จะมีรัฐบาลกลางเป็นผู้ควบคุมนโยบายหลัก จากนั้นอำนาจในการดำเนินการทางการศึกษาจะเป็นของท้องถิ่น โดยในแต่ละท้องถิ่นจะมีคณะกรรมการศึกษา (Education Committee) ซึ่งจะประกอบด้วยสมาชิก (Members) ที่ได้รับการคัดเลือกโดยสภาท้องถิ่น (Main Council) และสมาชิกโดยตำแหน่งที่มาจากครู จะมีจำนวนมากขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่น

บทสรุปการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย

การบริหารการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการที่รัฐบาลให้การสนับสนุนหลักมาเป็นการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบาย การบริหารจัดการและให้การสนับสนุนมากขึ้น จึงทำให้การศึกษาตลอดชีวิตของอังกฤษมีลักษณะเด่น ดังนี้

1. รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และถือเป็นนโยบายทางการศึกษาแห่งชาติ
2. ภาคเอกชนให้การสนับสนุนเงินอุดหนุน และนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีการเรียนรู้
3. ลักษณะนิสัยส่วนตัวของชาวอังกฤษที่รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต
4. มีแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลากหลาย
5. ทุกประเภทของสถานศึกษาของประเทศไทย เป็นแหล่งการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ดี
6. เทคโนโลยีสื่อสารที่มีลักษณะหลากหลาย ทำให้ประชาชนชาวอังกฤษเข้าถึงการเรียนรู้ที่สะดวกสบาย

7. สถาบันทางสังคมทุกสถาบันให้ความสำคัญต่อการศึกษาลดชีวิต

จากอดีตจนถึงปัจจุบันนับได้ว่าการจัดการศึกษาลดชีวิตของประเทศอังกฤษทุกระบบ ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก จึงทำให้หลายประเทศทั้งในทวีปเอเชีย แอฟริกา รวมทั้งอเมริกา ได้นำเอาระบบการศึกษาของอังกฤษไปปรับใช้ และเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ความสำเร็จดังกล่าวมาจากรัฐบาลทุกรัฐบาลทุกระดับ และประชาชนชาวอังกฤษให้ความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก

การศึกษาลดชีวิตของประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี

ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การศึกษาลดชีวิตของประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี ได้รับความสนใจจากรัฐบาลเป็นอย่างมากในการส่งเสริมให้ประชาชนที่อยู่ในวัยทำงาน ให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะตั้งแต่แผนการศึกษา ค.ศ. 1973 ได้กำหนดให้สหพันธรัฐเยอรมนี มีหน้าที่ขยายระบบการศึกษา โดยเน้นการศึกษาทั้งหมด ซึ่งเป็นการรวมความหมายถึงการศึกษาคู่หลังจากจบการศึกษาระดับมัธยม นับได้ว่าเป็นการส่งเสริม และขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนชาวเยอรมันอย่างแท้จริง

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ทุกคนควรได้รับการศึกษาลดชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน ลักษณะของการศึกษาลดชีวิต ในประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี พอสรุปภาพรวมได้ ดังนี้

1. ชาวเยอรมันรักการเรียนรู้ และชอบแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพราะมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นความจำเป็นในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน
2. องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ความสนใจและสนับสนุนในการจัดโปรแกรมทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น มีการสร้างห้องสมุดในโรงงานอุตสาหกรรม บริษัท รวมทั้งมีการจัดโปรแกรมทางการเพิ่มพูนความรู้แก่สมาชิกภายในเขตชุมชนนั้นๆ ในลักษณะการฝึกอบรมระยะสั้น
3. โดยธรรมชาติของคนเยอรมันแล้ว จะเป็นคนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และขยันในการหาความรู้เพิ่มเติม ถึงแม้จะออกจากการทำงานแล้วก็ตาม ส่วนใหญ่จะนิยมหาหนังสือมาอ่านเอง สำหรับการศึกษาลดชีวิตในวิทยาลัยและโรงเรียนหลายแห่งในเมืองใหญ่ๆ ได้เปิดทำการสอนในเวลาเย็น เป็นการเปิดโอกาสให้แก่ทุกคนที่สนใจหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ได้ทุกวิชาตามที่ต้องการ
4. หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นตั้งแต่ระดับรัฐ พรรคการเมืองและองค์กรทางธุรกิจได้จัดสถาบันทางการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ปัจจุบันมีผู้เรียนมากกว่า 12 ล้านคน เกือบเท่ากับจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของทั้งประเทศ
5. สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่จำนวนมาก และกระจายอยู่ตามเขตเมืองต่างๆ
6. หน่วยงานการปกครองท้องถิ่นหรือสมาคมให้การสนับสนุนทางการเงินและงบประมาณ
7. มีหลักสูตรทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในการเพิ่มพูนทักษะในด้านวิชาชีพที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัด และความต้องการของตนเองได้

8. มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตที่อยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่แห่งสหพันธรัฐ และจะมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของการดำเนินการ
9. ในแต่ละเมืองของแต่ละมลรัฐ จะมีศูนย์การศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีวิต
10. การศึกษาตลอดชีวิต คือ อีกหนึ่งนโยบายหลักของการศึกษาของประเทศ

อนึ่งศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต ได้ทำข้อตกลงร่วมกับสหภาพทางการค้าของประเทศ มีความร่วมมือกัน (Joint programs) เชื่อมกับกลุ่มแรงงาน (Berufen and Labor) ได้จัดทำหลักสูตรให้กับสถานประกอบการในการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศ มีความสอดคล้องกับธรรมเนียมการทำงาน และสอดคล้องกับกฎหมายประกันภัยและแรงงาน สหพันธ์ของสหภาพมิโรงเรียนสำหรับตัวอย่างที่เห็นชัดเจนอีกลักษณะหนึ่ง คือ การส่งเสริมให้กองทัพทหาร ได้มีการศึกษาเพิ่มเติมซึ่งอาจจะเรียนหลักสูตรระยะสั้น และศึกษาต่อในระดับสูง เพื่อเป็นทหารช่างฝีมือจำนวนมากกว่า 30,000 คน (สัมภาษณ์นางสาวรัชพร สมบูรณ์ ทหารกองประจำการเมือง Berchtesgaden มลรัฐมิวนิก เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2564) ทั้งนี้องค์การทางศาสนาของประเทศมีส่วนช่วยการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการขจัดเกลาคให้เป็นพลเมืองดีและเป็นคนดีของสังคม นอกจากนี้องค์ประกอบสำคัญที่สุด การศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในสหพันธรัฐเยอรมนี ได้แก่ วิทยาลัยประชาชนซึ่งเป็นการจัดศูนย์กลางของการเรียนเพิ่มเติมคล้ายศูนย์หนังสือประจำเมือง

บทสรุปการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี

การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษา เพราะลักษณะนิสัยของชาวเยอรมัน มีนิสัยรักการค้นคว้า และเรียนรู้ตลอดเวลา ด้วยลักษณะการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่เป็นจุดเด่น ทำให้ประเทศทั้งในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย ทวีปแอฟริกา รวมทั้งประเทศในทวีปยุโรป ได้นำรูปแบบโครงสร้างทางการศึกษา การบริหารจัดการโดยเฉพาะ การเรียนเกี่ยวกับอาชีวศึกษาที่เป็นระบบ VET (Vocational Education Training) การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้คน การศึกษาตลอดชีวิตโดยรวมของประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี ไม่เพียงแต่มุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีลักษณะและคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิชาชีพ แต่ยังมุ่งส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมประเทศ ให้มีความเจริญก้าวหน้า และสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็ว และถือเป็นต้นแบบทางการศึกษาของโลก

การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศออสเตรเลีย

การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งในประเทศออสเตรเลียจะหมายถึงการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง รัฐบาลจะให้ความสำคัญมาก เพราะร้อยละ 99 ของประชากรทั้งประเทศ จะได้รับการประกันทางสังคม รวมทั้งการประกันสังคมทางการศึกษา (Sweeney, J. & Wdidenholzer, J., 1988: 201) การศึกษาตลอดชีวิตของ

ประเทศออสเตรียในปัจจุบัน มีฐานคติภายใต้กรอบที่ว่า มีความรับผิดชอบในการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคม (Lebensbegleitendes Lernen) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โอกาสในการทำงาน ให้สอดคล้องกับบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศออสเตรียมียุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา
 2. ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานและขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนมากขึ้น
 3. การศึกษาจะต้องจัดให้ฟรีเป็นบริการทางสังคมของรัฐ เพื่อที่จะช่วยเพิ่มพูนสมรรถนะพื้นฐานของผู้คนวัยทำงาน
 4. มีระบบพัฒนาอาชีพที่หลากหลายสำหรับประชากรกลุ่มวัยรุ่น
 5. ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการสร้างความสมดุล การทำงานกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
 6. เสริมสร้างการศึกษาชุมชน (Community education) เพื่อการบริการสังคม ชุมชนและองค์กร
 7. ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานแบบมิตรภาพ
 8. จัดการศึกษาแบบต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมศักยภาพแรงงาน และการแข่งขัน
 9. เพิ่มพูนคุณภาพชีวิตโดยผ่านช่วงชีวิตการทำงาน (post-occupation phase of life)
 10. รัฐให้ความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะของหน่วยงานทางการศึกษาทุกขั้นตอน
- (<https://uil.unesco.org/document/austria-strategy-lifelong-learning-lll2020-issued-2011> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2563 อ้างใน ธงชัย สมบูรณ์, 2564)

ตัวอย่างจุดมุ่งหมายการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศออสเตรีย มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างวุฒิภาวะและความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Reliance and Maturity) มีผู้สูงอายุมีจำนวนมากที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ และความรู้แก่คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ (New Generations) เพื่อให้การถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้เหล่านี้ได้อย่างถูกต้อง เช่น โครงการการฝึกอบรม การทบทวนทักษะ (Retraining) จึงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก
2. เพื่อส่งเสริมทักษะการติดต่อสื่อสาร (Communication Skills) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้สูงอายุมีการติดต่อกับสังคมค่อนข้างน้อย ซึ่งถ้าผู้สูงอายุมีโอกาสติดต่อกับบุคคลอื่นนอกจากครอบครัว การแลกเปลี่ยนความรู้จะเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่สงบสุข
3. เพื่อเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Experience Exchange) ประสบการณ์ในแต่ละช่วงอายุของคนมีความแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นการที่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการศึกษากับคนที่ต่างวัฒนธรรม ย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกเบื่อหน่ายต่อชีวิต

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ทำให้รัฐบาลของประเทศออสเตรีย ริบเร่งดำเนินการทางการศึกษาให้แก่ผู้สูงอายุ โดยได้ดำเนินการในลักษณะดังต่อไปนี้

1. ฝึกทบทวนทักษะพื้นฐาน (Retraining of Fundamental Skills) โดยเฉพาะทักษะทางการอ่าน (Reading) มีหน่วยงานทั้งภาคเอกชนและภาครัฐให้การสนับสนุนโดยการเปิดห้องสมุด ศูนย์บริการทางวิชาการ มีทั้งระบบที่เปิดหลังเวลาทำงาน (Working period) และเปิดเต็มวัน (Full time of Service)

2. ฝึกทบทวนทักษะทางด้านวิชาชีพ (Retraining of Vocational Professional Skills) การฝึกวิชาชีพของประเทศสหภาพยุโรป มีหลายโปรแกรม เช่น ระบบทวิภาคี (Dual System) ระบบการทำงานสลับการเรียน (Sandwich Programs) ซึ่งโปรแกรมทางการศึกษาเหล่านี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เพิ่มพูนความรู้และถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นต่อไป (<https://www.cedefop.europa.eu/en/news-and-press/news/austria-lifelong-learning-vital-austrian-companies> สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2563 อ้างในธงชัย สมบูรณ์, 2564)

จินตภาพแนวโน้มของการศึกษาตลอดชีวิตของสังคมโลก

การที่จะจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีข้อมูลบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม การการเมืองการปกครอง รวมทั้งด้านเศรษฐกิจมาพิจารณาประกอบการดำเนินการทางการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนนโยบายระดับชาติ จุดหมายทางการศึกษา การบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้และงบประมาณ แนวโน้มที่จะเกิดควรกระทำ ดังนี้

1. ด้านนโยบาย ถึงแม้การศึกษาตลอดชีวิตจะถูกเขียนเป็นส่วนหนึ่งของแม่บทในการจัดการศึกษาของชาติ แต่ดูเหมือนว่าไม่ได้รับความสนใจจากผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษาเท่าที่ควร รัฐไม่เพียงกำหนดบทบาทการศึกษาตลอดชีวิตเพียงการอ่านออกเขียนได้เท่านั้น ยังต้องมีการเสนอให้เป็นวาระแห่งชาติที่เร่งด่วน และมีการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนอย่างจริงจัง รัฐต้องมีนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตที่ต่อเนื่อง เพราะการศึกษาของมนุษยชาติมีตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งนี้ นโยบายจะต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกด้วย

2. ด้านจุดมุ่งหมาย การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องสร้างจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนมากกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายหลักที่ต้องส่งเสริมศักยภาพในการอ่านออกเขียนได้ รวมทั้งทักษะพื้นฐานทั้งหมดในสังคมโลกปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ 3R's คือ Reading-อ่านออก (W)Riting-เขียนได้ (A)Rithmetic- มีทักษะในการคำนวณ ส่วน 8C's ประกอบด้วย

- Critical Thinking and Problem Solving: ทักษะในการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และสามารถแก้ไขปัญหาได้

- Creativity and Innovation: ทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์และการคิดเชิงนวัตกรรมคือ การคิดที่ไม่ติดกับแนวคิดเดิมหรือบางครั้งอาจเรียกว่าคิดนอกกรอบ (Think out of the box)

- Collaboration Teamwork and Leadership : ทักษะความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และการมีภาวะผู้นำ

- Communication Information and Media Literacy : ทักษะในการสื่อสารและการรู้เท่าทันสื่อ
- Cross-cultural Understanding : ทักษะความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม
- Computing and ICT Literacy : ทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์และการรู้เท่าทันเทคโนโลยี
- Career and Learning Skills : ทักษะทางด้านอาชีพและทักษะการเรียนรู้
- Compassion : ทักษะด้านการมีคุณธรรมมีเมตตา กรุณา มีระเบียบวินัย ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญของทักษะขั้นต้นทั้งหมด และเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นและสังคมที่มีความสุขอย่างแท้จริง

ถึงแม้ว่าทักษะ 3R's และ 8C's บางทักษะอาจจะดูเป็นนามธรรม แต่ก็สามารถนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินการได้เป็นอย่างดี

3. ด้านบริหารจัดการ แนวโน้มทางด้านนี้รัฐจะต้องมีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการให้มากขึ้น ชุมชนหรือแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาสามารถจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ทั้งนี้ชุมชนหรือจังหวัดจะต้องมีการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการทางการศึกษาตลอดชีวิต มีแนวทางการบริหารจัดการที่ดี ยิ่งไปกว่านั้นการบริหารจัดการที่ดีจะต้องสร้างเครือข่าย (Alliance) เพื่อสร้างร่วมมือ และสร้างทิศทางการพัฒนาต่อไป

4. ด้านงบประมาณ รัฐจะต้องจัดหาและตั้งงบประมาณให้พอเพียงสำหรับการดำเนินงานต่างๆ ทางด้านการศึกษาตลอดชีวิต ทุกหน่วยงานจะต้องมีการวิเคราะห์ถึงจุดคุ้มทุน (Break event point) ในการนำงบประมาณมาใช้ นอกจากนี้งบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายจะต้องมีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

5. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ แนวโน้มทางด้านนี้การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีทั้งหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาวเพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจและต้องการของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรจะต้องเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพเป็นหลัก ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกหลักสูตรจะต้องช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิตและทักษะทางด้านสังคม เพื่อที่จะให้ผู้เรียนใช้ชีวิตได้อย่างมั่นใจ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีลักษณะหลากหลาย เช่น ใช้กระบวนการเรียนรู้ชุมชนทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) การค้นหาความรู้เอง (Self Inquiry Learning) ปรากฏการณ์วิทยาในการหาความรู้ (Phenomena -based Learning) กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้และช่วยกระตุ้น “ความหมายของชีวิต” ได้ดียิ่งขึ้น

6. ด้านการวัดและประเมินผล การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับการศึกษาทุกระบบทั่วไป กล่าวคือ การประเมินผลสัมฤทธิ์ในการเรียนในทุกด้าน ทั้งในด้านความรู้ (Knowledge) ด้านการแสดงออก (Performance) และด้านคุณลักษณะ (Attributes) แต่แนวโน้มในอนาคตของการศึกษาตลอดชีวิต จะต้องมีการประเมินทักษะที่นอกเหนือจากความรู้หรือความเชี่ยวชาญ คือ ทักษะการใช้ชีวิตในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสิ่งนี้คือการติดตามผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

บทสรุป

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิต จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอีกรูปแบบหนึ่ง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีความผันผวน การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีการปรับฉากรูปแบบใหม่ ในการบริหารจัดการและสิ่งสำคัญต้องตระหนักว่า การศึกษาทุกรูปแบบ คือ การสร้างโลกที่มีคุณค่าโดยผ่านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน เมื่อก่อเกิดความสำคัญที่ตระหนักสังคมโลกจะมีพลังที่ได้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- ธงชัย สมบูรณ์. (2562). *วาทกรรมการศึกษาไทย รวมข้อคิดและข้อวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สมบูรณ์. (2564). *การศึกษาตลอดชีวิตในสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามแหง.
- ธงชัย สมบูรณ์. (2564). ยุคผันผวน : ภาพฉายเชิงอนาคตของการศึกษาไทย *มติชนรายวัน*. ฉบับวันที่ 24 กันยายน 2564.
- นิตยา สำเร็จผล. (2547). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สิทธิมนุษยชนขึ้นพื้นฐานตามปฏิญาสากล (Universal Declaration of Human Right) มาตราที่ 26 สืบค้น จาก <https://www.equalityhumanrights.com/en/human-rights/what-are-human-rights> เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2564.
- สุวธิดา จรุงเกียรติกุล (บรรณธิการ). (2557). *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Henschke, A.J. (2011). "Measurable Performance indicators" for the characteristic elements of lifelong learning higher education institution". In Rethinking lifelong learning/education with Thailand for the 21 Century: An analogical approach. Bangkok: Faculty of Education Chulalongkorn University.